

SPIS RZECZY

Wstęp 5

Symbol w ujęciu grupy Tartu–Moskwa. Od autora 27

ROZDZIAŁ I

Prawa i lewa strona w obrzędzie cerkiewnym: Znak krzyża u prawosławnych i katolików

§ 1. Prawa i lewa strona: absolutny (aksjologiczny) i względny (fizyczny) sens tego przeciwstawienia 29

§ 2. Dwie tradycje żegnania się znakiem krzyża: żegnanie się od prawej strony do lewej i od lewej do prawej. Korelacja z porządkiem błogosławienia 34

§ 2.1 Obie tradycje w Kościele Zachodnim 35

§ 3. Jednolity porządek żegnania się znakiem krzyża podczas błogosławienia. Pierwotny charakter tego aktu (w stosunku do żegnania znakiem krzyża siebie samego) 41

§ 3.1 Związek znaku krzyża z procesem katechizacji i objaśnienie z tego punktu widzenia obu tradycji 42

§ 4. Znak krzyża i Wyznanie wiary 46

§ 5. Odmienna modalność obu tradycji. Modlitewny i konfesyjny sens zakreślenia znaku krzyża: komunikacja z Bogiem i przyłączenie się do Boga. Znak krzyża jako upodobnienie się do Chrystusa i obleczenie się w krzyż 54

§ 5.1. Przypadki szczególne: żegnanie się od lewej do prawej strony w ramach tradycji prawosławnej 59

§ 6. Dlaczego w Kościele katolickim przeważał zwyczaj żegnania się od lewej do prawej strony 60

ROZDZIAŁ II

Prawa i lewa strona w obrzędzie cerkiewnym: struktura przestrzeni sakralnej w Rusi Moskiewskiej

§ 1. Ruch zgodnie ze słońcem i naprzeciw słońca. Polemika w tej sprawie 65

- § 2. Związek przeciwstawienia ruchu zgodnie ze słońcem i przeciw słońcu z przeciwstawieniem strony prawej i lewej 70
- § 3. Pozycja zwolenników poruszania się przeciw słońcu: orientacja obrzędu cerkiewnego na czynności w obrębie ołtarza. Jeden system orientacji 72
- § 4. Pozycja zwolenników poruszania się zgodnie ze słońcem: przeciwstawienie ołtarzowej i pozaołtarzowej przestrzeni w świątyni. Dwa systemy orientacji 75
- § 5. Granica pomiędzy przestrzenią ołtarza i pozostałą częścią świątyni: zmiana orientacji w trakcie liturgii 78
- § 5.1. Gdzie przebiega granica pomiędzy sanktuarium i pozostałą przestrzenią świątyni? 85
- § 6. Zmiana orientacji i kierunek poruszania się po kole 87
- § 7. Teologia staroruska: struktura przestrzeni sakralnej i rozumienie liturgii 90

ROZDZIAŁ III

Symbolika solarno-lunarna w obliczu świątyni rosyjskiej

- § 1. Symbolika rosyjskiego kopułowego krzyża. Krzyż i półksiężyc w rosyjskiej tradycji cerkiewnej 95
- § 2. Krzyż i półksiężyc w interpretacji chrześcijańskiej i pogańskiej 98
- § 2.1. Słońce i krzyż 102
- § 2.2 Chrystus i słońce 105
- § 3. Krzyż i półksiężyc poza tradycją ruską 111
- § 4. Niektóre wnioski 115

DODATKI

DODATEK I

Składanie palców podczas czynienia znaku krzyża w tradycji prawosławnej

- § 1. Reforma patriarchy Nikona i spory o składaniu palców w Rosji: dwupalcowy i trzypalcowy znak krzyża 121
- § 2. Symboliczne znaczenia ułożenia palców przy dwupalcowym i trzypalcowym znaku krzyża 124

§ 3. Zagadnienie szczególnego ułożenia palców podczas kapłańskiego błogosławieństwa 129

§ 4. Oskarżenie staroobrzędowców o naśladowanie tradycji ormiańskiej 131

DODATEK II

Skojarzenie ołtarza i anałoja w związku z zagadnieniem chodzenia zgodnie ze słońcem

§ 1. Skojarzenie ołtarza i anałoja i jego odzwierciedlenie w praktyce obrzędowej: wypadki chodzenia zgodnie ze słońcem sanktuarium podczas konsekracji 136

§ 2. Polemika staroobrzędowców-popowców o chodzeniu w sanktuarium podczas udzielania święceń: spory okólników i nieokólników 137

§ 3. Udzielanie święceń i udzielanie ślubu. Zagadnienie oprowadzania wokół ołtarza podczas święceń biskupich 139

Przypisy 141

Literatura cytowana 280